

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В.Н. КАРАЗІНА

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

з дисципліни
«Аналіз зовнішньої політики»

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 29 Міжнародні відносини

спеціальність (напрямок) 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

освітня програма «Міжнародна інформація та міжнародні комунікації»

спеціалізація _____

вид дисципліни за вибором

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач: к.політ.н., Солових Є.М.

1. Навчальний контент:

ВСТУП

Навчальний курс «Аналіз зовнішньої політики» викладається у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна для підготовки фахівців за галуззю 29 «Міжнародні відносини».

Метою даної навчальної дисципліни є надання студентам знань щодо аналізу політики, уявлень про механізм вироблення зовнішньої політики держави, ознайомлення здобувачів із найважливішими проблемами зовнішньої політики України на сучасному етапі, а також формування у них вмінь та навичок інформаційно-аналітичної діяльності в галузі міжнародних відносин.

Структура навчальної дисципліни є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що формують майбутній профіль фахівця з міжнародної інформації та міжнародних відносин, і включає два тематичні розділи. Відповідно до них будується тематика, за якою передбачено вивчення теоретичних основ аналізу зовнішньої політики.

Перший тематичний розділ «Теоретико-методологічні аспекти аналізу зовнішньої політики» розкриває основні теоретичні аспекти аналізу зовнішньої політики і направлені на формування у здобувачів знань, вмінь та навичок здобувачами, а саме: основні концепції зовнішньої політики держави; закономірності розвитку і принципів, які впливають на формування та реалізацію зовнішньої політики держави; основні положення, принципи та складові зовнішньої політики держави; концептуальні положення та методи аналізу сучасної зовнішньополітичної діяльності; сутності цілей, принципів та засад зовнішньої політики України в постбіполярній системі міжнародних відносин.

Другий розділ «Прикладні аспекти аналізу зовнішньої політики» передбачає ознайомлення здобувачів з прикладними аспектами аналізу зовнішньої політики, визначення чинників, що впливають на зовнішні відносини, специфіку відносин між Україною та іншими державами.

Практичні заняття спрямовані на закріплення та конкретизацію лекційного матеріалу, розвиток у здобувачів творчих задатків, навичок самостійної роботи і

прикладного використання теоретичних знань у професійній діяльності. З цією метою розроблено цілий комплекс завдань, спрямованих на активізацію самостійної роботи, серед яких: письмове виконання тестів, відповіді на поставлені запитання та ін. До всіх практичних занять передбачено список необхідних для підготовки джерел.

Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти аналізу зовнішньої політики.

Тема 1. Аналіз зовнішньої політики як навчальна дисципліна та галузь знання

Аналіз зовнішньої політики як наука і навчальна дисципліна має багато спільного у плані досліджуваної проблематики і предметного поля з історією, політичною географією, міжнародною економікою, міжнародним правом, основами дипломатії, соціологією політики й особливо з політологією. Зокрема, сучасний дослідник М. Гуннель навіть підкреслив: «Основним предметом науки про міжнародні відносини є владні відносини... Її предмет співпадає з предметом політичної науки... Різне лише географічне поле». На нашу думку, з подібним твердженням можна погодитися тільки частково. А для цього важливо спробувати чітко визначити або хоча б окреслити предмет, коло основних питань, які вивчає наука про міжнародні відносини. Про існування такого предмета свідчить наявність цілого ряду проблем, сутність яких, при всьому багатстві взаємозв'язаного і взаємозалежного світу, не зводиться до внутрішньополітичних відносин, а має власну динаміку, дихає власним життям. Признаючи, що задовільного вирішення питання про те, як висловити цю сутність, поки не знайдено, не варто забувати, що мова йде про різні види політичної діяльності, що використовують різні засоби (наприклад: армія, військова стратегія і дипломатія в зовнішній політиці; поліція, державне право і податки - у внутрішній), мають різні можливості (якщо політика - сфера ризикованої діяльності, то в зовнішній і міжнародній політиці ступінь ризику незмірно більш висока, чим у внутрішній); здійснюються в різних середовищах (у міжнародних відносинах, які є середовищем зовнішньополітичної діяльності, немає монополії

нелегітимного насильства: відповідні акції ООН далеко не спірні і легітимні по більшій частині лише для обмеженого кола членів міжнародного співтовариства).

От чому центральні поняття політології (наприклад такі, як «політична влада», «політичний процес», «політичний режим», «громадянське суспільство» і т.п.) мають специфічне значення в застосуванні до зовнішньої (міжнародного) політики, формуючи своє, відносно автономне предметне поле.

Насамперед зрозуміло, що аналіз зовнішньої політики спрямована на дослідження проблематики, яка в цілому стосується сфери міжнародної політики взагалі та зовнішньої політики держав зокрема. Мова йде про осмислення цілісного розуміння і підходу до міжнародного життя. Тільки в цьому випадку можна визначити аналіз зовнішньої політики як таку, що шукає вирішальні фактори, важелі та механізми взаємин між державами як політичними інституціями та знаходить у цих взаєминах закономірності й випадковості. З цієї точки зору, безумовно, предмет аналізу зовнішньої політики складає діяльність держав на міжнародній арені, серцевиною якої є техніка і теорія дипломатії.

Однак, так як поняття «міжнародні відносини» і «міжнародна політика» включають взаємодію не тільки держав, але й інших суб'єктів світового співтовариства, то діяльність цих акторів (серед них особливо вагому роль відіграють міжнародні організації різного масштабу і спрямування) також входить у предметне поле аналізу зовнішньої політики.

Предмет аналізу зовнішньої політики включає в себе також проблему методів аналізу зовнішньополітичної ситуації та зовнішньополітичної діяльності, дослідження змісту основних зовнішньополітичних доктрин і концепцій. Особливо важливо включення в предметне поле науки й навчальної дисципліни міжнародних відносин вивчення понять «міжнародної системи» і «міжнародного порядку». В цьому плані виховання й підготовка теоретиків і практиків зовнішньої політики та міжнародних відносин ґрунтується на розумінні провідної тенденції сучасної міжнародної політики. Вона полягає у подоланні конфліктно-конфронтаційного стилю і поступовому переході до глобального співробітництва. Дослідження цієї тенденції, а значить місця та ролі конфліктів і

співробітництва у міжнародних відносинах - ще одна важлива складова предмету аналізу зовнішньої політики.

Розроблювані в рамках предметного поля науки про міжнародні відносини численні поняття і категорії - «міжнародна політика», «світовий політичний процес», «геополітика», «плюралізм суверенітетів». «баланс сил», «дипломатія», «стратегія», «переговорний процес», «національний інтерес» і багато інших -- уже збагатили інші науки та навчальні дисципліни. Особливо успішно багато подібних понять використовуються політологією при дослідженні внутрішньополітичних процесів, для аналізу внутрішньополітичних проблем. Це ще один доказ того, що аналіз зовнішньої політики постав як відносно автономна політична дисципліна, яка має свій власний предмет дослідження.

Початком розвитку аналізу політики як окремої сфери наукового дослідження можна вважати 60-ті рр. ХХ ст. Термін аналіз політики вперше був вжитий у 1950 р. ХХ століття . Фактично до середини 70-х рр. орієнтація соціальних наук на дослідження державної політики набула виразного інституціонального оформлення .

Аналіз державної політики як прикладна суспільна наука, навчальна дисципліна і сфера професійної діяльності вперше був застосований у США та Канаді, що мало практичний вияв у зростанні показників діяльності державного сектора цих країн. Підготовка відповідних спеціалістів здійснювалась переважно на факультетах державного управління.

Дещо іншим був підхід до аналізу політики в європейських країнах. Зокрема, в Європарламенті більше уваги приділяють процедурі ухвалення рішень шляхом консультування, співпраці, співрішення, ніж безпосередньо етапам аналізу політики. Зважаючи на інтеграційність європейських країн та введення єдиної грошової одиниці, за статистикою близько 50% рішень Європарламенту було ухвалено кваліфікованою більшістю як співрішення.

Аналіз державної політики є прикладною дисципліною, оскільки досліджує відносно стабільну, організовану й цілеспрямовану діяльність-бездіяльність державних інституцій, здійснювану ними безпосередньо або опосередковано щодо певної проблеми чи сукупності проблем, яка впливає на

життя суспільства.

Аналіз політики як наука, навчальна дисципліна і сфера професійної діяльності вимагає чіткого й коректного тлумачення понять і дефініцій, адже конструктивність взаємозв'язку політичних наук й аналізу політики значною мірою залежить від правильності усвідомлення наукової термінології. Окремі науковці вважають, що в Україні існує проблема якості аналізу політики і, відповідно, кваліфікації аналітиків-експертів. Незалежно від конкретної проблеми її розв'язанням є порада-рекомендація або структура для її надання. Особливо це стосується України, де відбуваються трансформаційні процеси та існує значна кількість тимчасових рішень, нашвидкуруч від налагоджених структур й інститутів для покращання якості інформації, рішень, оцінки результатів тощо.

Усе це є стимулом для визнання необхідності запровадження новинок менеджменту, державного управління, оцінювальних підходів тощо. Негативною стороною негрунтовного аналізу й поспіху є намагання зробити найдосконалішу пораду-рекомендацію для замовників.

Отже, визначимо деякі перешкоди становленню аналізу державної політики як повноправної наукової дисципліни. Передусім слід звернути увагу на термінологічну плутанину як серед науковців, так і у ЗМІ. Досить часто у ЗМІ зустрічаються матеріали, в яких політичний аналіз подається як аналіз для політики або політичний аналітик намагається зробити експерту оцінку державної політики.

Поняття аналіз політики, політичний аналіз й аналіз для політики мають суттєві відмінності. Спеціалісти, що здійснюють цей аналіз, відповідно називаються аналітиками політики, політичними аналітиками й аналітиками для політики. Причиною такого вживання, на нашу думку, є різне тлумачення терміна "політологія" (від давньогрецьких слів: *politike* - мистецтво управління державою і *logos* - вчення).

Фактично під час зародження на початку 90-х рр. цей термін включав значну кількість понять з англійської мови, де цикл політичної науки викладається під загальною назвою "Political Science". При цьому втрачено

розуміння наявності в англійській мові двох еквівалентних понять щодо українського терміна політика: *policy* і *politics*.

Терміни і поняття мають тенденцію змінювати своє первісне значення. Так, термін політика, як і термін держава, не має єдиної, чітко окресленої дефініції. Багато проблем виникає через некоректне вживання дефініцій:

Аналіз цих дефініційних понять дає змогу зробити висновок, який підтверджує філософські трактування давньогрецьких політологічних шкіл, політичної теорії Ренесансу і теорій кінця ХІХ ст. про політику як вибір з кількох наявних можливостей (англійський термін *policy* є досить комплексним та всеохоплюючим).

Традиційно дослідницький інтерес науковців-політологів був сконцентрований на таких питаннях, як політичні інститути, політичні процеси, особливості становлення політичної системи, хоча не можна категорично стверджувати, що вони абсолютно індиферентні до державної політики. Скажімо, зовнішня політика та політика у сфері прав людини завжди були в полі зору політологів. Однак політичні дослідження переважно описували інститути, які формулювали державну політику. Зв'язок між інституційними структурами та змістом державної політики майже не досліджувався.

Проте в останні десятиріччя політологи стали спрямовувати більше зусиль на вивчення саме державної політики, тобто на розгляді пояснення причин та наслідків урядової діяльності. Сьогодні в полі зору дослідників описання змісту державної політики, аналіз впливу соціально-економічних та політичних факторів на цей зміст, дослідження ефекту різних інституційних структур та політичних процесів на державну політику, оцінка очікуваних та неочікуваних наслідків державної політики для суспільства.

При вивченні самого поняття "державна політика" обов'язково враховувати різні аспекти, які розкривають його зміст, а саме: цілі, наміри, завдання, засоби. Для обміркування пропонуємо деякі ствердження західних політологів. Р. Істон: "Державна політика – це ставлення урядової структури до свого оточення". Т.Дай: "Державна політика – це те, що уряд обирає робити, або не робити". Р. Роуз: "Державна політика – це тривала серія більш або менш

відповідальних дій та їх узгодження з метою прийняття конкретного рішення". Канадський учений Л. Пал, визначає державну політику як «напрямок дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємно пов'язаних проблем».

На нашу думку, оптимальним є таке визначення: *державна політика - це відносно стабільна, організована й цілеспрямована діяльність/бездіяльність державних інституцій, здійснювана ними безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, яка впливає на життя суспільства*. Виходячи з такого трактування державної політики виділимо кілька характерних її рис:

- державна політика - це не випадкова, безсистемна поведінка учасників процесу політики, а цілеспрямована діяльність/бездіяльність, що розробляється для досягнення поставленої мети (хоча не завжди досягає задекларованого);

- політика охоплює не окремі абстрактні рішення, а цілеспрямовані напрями чи моделі діяльності/бездіяльності урядовців, розробку політики і її впровадження;

- не всяка політика втілюється в життя через владні структури, досить часто використовуються приватні організації чи окремі особи;

- державна політика є відповіддю на суспільні вимоги чи вимоги діяльності/бездіяльності учасників процесу політики: законодавців, бюрократів, груп інтересів, громадян тощо;

- політика - це дієвість/пасивність державних інституцій, а не їх плани (голослівна декларація); саме така політика аналізується й оцінюється;

- державна політика може бути позитивною, коли певні проблеми вирішуються, й негативною - за умови дії/бездіяльності, недосягнення поставленої мети чи досягнення протилежного;

- державна політика засновується на законі, тобто вона має бути легітимною. У сучасному суспільстві фіскальні, регулятивні чи контрольні дії сприймаються як легітимні, і все ж легітимність є необхідною, але недостатньою умовою ефективної державної політики;

- державна політика ґрунтується на монополії держави незаконний примус чи насильство, тобто державні органи використовують певну шкалу інструментів

для досягнення мети політики;

– слід розрізняти просто рішення й політику. Щоденні урядові рішення, продиктовані як політикою, так і обставинами, спонукають до проведення якоїсь політики, але окремо кожне з них не є політикою.

Крім того, важливо розрізняти аналіз політики та відстоювання політики. Перший вид діяльності вимагає критичного підходу до питань державної політики на основі систематичних знань, другий - організаційних умінь, ораторського мистецтва, переконливості та наполегливості, вміння грати на політичній сцені. Тобто аналіз політики - це пояснення причин та наслідків державної політики, а відстоювання політики - здійснення заходів для закріплення та збереження певної політики, яка вважається правильною. До того ж розробка наукового знання про фактори, які впливають на державну політику, та про її наслідки є необхідною умовою активного відстоювання політики, тобто намагання за допомогою спеціальних заходів закріпити і зберегти певний напрям політики. Отже, *аналіз державної політики - це порада - рекомендація щодо альтернативи-стратегії напряму діяльності державних Інституцій, зорієнтована на вирішення проблеми чи сукупності проблем, яка ґрунтується на суспільних цінностях.*

Перший рівень – вибір рішення, що приймається політичними урядовими діячами та відповідними державними установами, спрямованих на використання державної влади.

Другий рівень – політична продукція, коли в результаті прийнятого рішення політичний намір перетворюється в дію, яка за допомогою системи владних відносин впливає на життя громадян.

Третій рівень – конкретний результат, який отримуємо в процесі здійснення політичного процесу, коли політичний вибір, рішення та поточна продукція створюють відповідні умови, необхідні для регулювання суспільного життя громадян.

Тема 2. Методологічні проблеми аналізу зовнішньої політики

Зовнішня політика держава є діяльність на міжнародній арені, що

регулюють відносини з іншими дійовими особами зовнішньої політики: держав, міжнародних організацій або система пріоритетів та дії буде здійснено Уряд у відносинах зі світом за межами держави. Зовнішня політика формується на основі економічного, демографічного, військових, науково-технологічних і культурних потенціали держави. Поєднання минулого, визначає можливості зовнішньої політики держави в деяких областях, ієрархія місцевості та реалізації зовнішньополітичних пріоритетів.

Аналіз зовнішньої політики – це спроба вивчити міжнародну політику з точки зору окремої держави пояснити суть її і, можливо, прогнозуванні майбутнього розвитку.

Одна з основних проблем міжнародних досліджень є надання етимології та вибір методу. Давайте почнемо з вибору рівня аналізу. Ідея розрізнення між етимології виникла в 1950. Ще в 1954 році у роботі «Людина, держава, війна», К. Уотс виділив три рівні аналізу: людина, окрема держава, глобальний рівень. Але він не говорив про рівень аналізу і про образи, з якими працює "дослідник". Рівень аналізу став широко використовуються завдяки статті американському досліднику Дж. Д. Сінгеру "Проблема рівней аналізу в міжнародних відносинах". Він виділив два рівні аналізу: міжнародні системи вцілому та рівень окремої держави. Вибір з трьох рівнів аналізу традиційно для міжнародних досліджень, але є суперечки про те, що є під їх зрозуміти. Наприклад, деякі розуміють під предметів, з яких міжнародні відносини, інших бачити в них деякі пояснювальні принципів.

Проблема метод також дуже важливо, тому що це отримання нових знань і застосування їх у практику. Метод-як сума методи, інструментів і процедур дослідження науки предмет і поєднання вже існуючих знань. Більшість соціальних наук з них не тільки їм властиві методу. Таким чином вони займають методи з інших наук та змінюючи його по відношенню до його об'єкт.

Методи для вивчення світової політики часто діляться на дві групи: якісні і кількісні. Якісні методи пов'язані з використанням аналітичних процедур для розслідування певні процедури для вивчення факти. Більшість з цих методів використовується традиціоналісти. Цей історичний та описові та інтуїтивно

логічний методи, сьогодні це досить широко використовується в глобальній політиці.

Кількісні методи прийшов пізніше, особливо їх використання був популярний в 1960-х років. Цей метод фокусується на розрахунок конкретні числові параметрів. Основні критерії, на що звернути увагу при виборі способів другий:

- валідність – можливість перевірки інформації;
- надійність припускає, що під час використання цього методу, іншого дослідника буде виходити подібні результати.

Основні методи аналізу міжнародних відносин наступним чином:

- методи аналізу ситуації
- спостереження;
- експертиза документів;
- порівняльний аналіз.

2. Експлікативні методи:

- контент-аналіз (контент-аналізу);
- івент-аналіз (аналіз подій);
- когнітивне картування на основі вивчення сприйняття тим або іншим політичним діячем отриманої інформації.

- експеримент (моделювання гри: за допомогою комп'ютерів і без її використання).

3. Прогностичні методи:

- метод експертних оцінок (обговорення проблем експертів, які сприяють їх долати центральним органом, який має справу з їх систематизації);
- сценарний метод;
- систематичний підхід;
- моделювання.

Розділ 2. Прикладні аспекти аналізу зовнішньої політики

Тема 3. Національний інтерес як базова структура формування зовнішньої

політики держави

До категорії національних інтересів належать, з одного боку, не всякі потреби, хай навіть об'єктивні, а саме усвідомлені народом і офіційно виражені; з іншого - тільки ті потреби, які витікають із національних цінностей.

Поняття "національні інтереси" належить, перш за все, до геополітики, де воно є однією з основних категорій. При цьому національні інтереси порівнюються з поняттям "інтереси країни", безвідносно до тих етносів, якими дана країна представлена.

Геополітика – (з грецької- «гео»-земля, «політік» – мистецтво) одне з фундаментальних понять теорії міжнародних відносин. Геополітика – це концепція, що ґрунтується на визнанні пріоритету інтересів держави, що поширюються за межами офіційних кордонів. На геополітику впливають геополітичні, економічні, політичні, військові та інші чинники. Геополітичний чинник є сукупністю географічних параметрів, що обумовлюють відповідний напрям в політиці держави із забезпечення його життєво важливих інтересів на певному етапі його розвитку.

До географічних параметрів належить розмір території, протяжність державного кордону, клімат, рельєф місцевості, флора і фауна, природні ресурси. Геополітика розглядає і менш стабільні параметри, такі, як історичні особливості держави, зокрема, конфесійне відношення, суспільно-політичний лад, політичні і соціальні структури, економічні чинники, зокрема ресурсно-сировинні, торгівля зброєю та інші.

У рамках геополітики саме національні інтереси визначають стосунки між державами.

Геополітичне значення виникнення у Європі нової держави під назвою Україна важко переоцінити. Розміри її території, чисельність населення, значний промисловий, науковий та інтелектуальний потенціали, природні багатства - усе це вже зараз примушує сприймати Україну як значну європейську державу. Крім того, саме її розташування виняткове вигідне, оскільки робить країну ключовим субрегіоном, що з'єднує своїми транспортними артеріями Захід і Схід, Північ і Південь континенту. Незамерзаючі чорноморські порти утворюють сприятливі

умови для безпосередніх зв'язків з країнами інших континентів.

Усвідомлення національних інтересів України надзвичайно важливе не тільки для проведення послідовної і цілеспрямованої політики у відносинах з іншими країнами, а й для вироблення відповідної стратегії розвитку власної державності.

Національні інтереси не тотожні інтересам націй, оскільки перші інтегрують інтереси всіх людей незалежно від національної належності, а другі — лише інтереси окремої нації. В Україні проживає майже 100 націй, у кожної є специфічні інтереси. Але національні інтереси для всіх є інтегруючим, єднальним чинником їх існування в державі, поліпшення умов соціального й політичного буття. Іншими словами, національний інтерес є домінантою загальносуспільних устремлінь.

Науковий підхід до визначення національних інтересів Української держави передбачає послідовне врахування істотних обставин розвитку української нації у процесі її генезису і до сьогодення. Таким чином сучасну українську націю можна трактувати у двох значеннях: у широкому розумінні - як відкриту поліетнічну спільноту, що історично склалася на території власне України і усвідомлює себе як український народ, як спільнота українських громадян, що аж ніяк не суперечить більш вузькому розумінню української нації як етнічно однорідної спільноти осіб української національності, які проживають на території України та поза її межами.

Перше віддзеркалює переважно сферу відносин державності й громадянства, друге - походження, виховання, культуру. При з'ясуванні конкретних національних інтересів мають братися до уваги обидва значення.

Національний інтерес — це інтегральне вираження інтересів усіх членів суспільства, що реалізується через політичну систему та поєднує інтереси кожної людини, інтереси національних, соціальних, політичних груп з інтересами держави. Доволі цікавим є розуміння сутності національних інтересів американськими дослідниками Ч.Лерчем і А.Саїдом, які вважають, що їх ціннісне наповнення ґрунтується на п'яти видах "добра":

- 1) добро окремих громадян;
- 2) добро суспільства в цілому;
- 3) добро

держави; 4) добро соціально зацікавлених груп у державі; 5) добро уряду і його членів.

Тема 4. Інституційний механізм реалізації зовнішньої політики

Вищі державні органи, наділені відповідною компетенцією у сфері зовнішньої політики. Внутрішньодержавні та закордонні органи, правова основа їхньої діяльності. Постійні і тимчасові органи у сфері зовнішньої політики. Парламент, його компетенції. Форми участі парламенту у зовнішньополітичній діяльності держави. Роль глави держави у міжнародних відносинах, його конституційні повноваження у сфері зовнішньої політики. Уряд і глава уряду, їх компетенції. Форми дипломатичної діяльності урядів. Повноваження глави уряду у здійсненні зовнішньополітичної діяльності держави. Міністерство закордонних справ, його місце у системі державного механізму реалізації зовнішньої політики. Основні завдання і функції Міністерства Закордонних Справ, його структура. Організація діяльності дипломатичної служби. Правовий статус і конституційні повноваження міністра закордонних справ. Роль спеціалізованих органів державного управління у реалізації зовнішньої політики. Значення роботи закордонних органів держави для її зовнішньополітичної діяльності.

Тема 5. Аналіз міжнародних конфліктів

Вступ Історія людства-це історія війн. З 3200 ст. до н.е. і до сьогодні людство прожило без війн 292 роки. Протягом всього часу свого існування людство постійно знаходиться у стані бойових дій як серед окремих груп, так і включаючись в глобальні конфлікти.

При цьому часом військові конфлікти носять релігійний характер, часом - особистий, а іноді і суто практичний.

Намагання забезпечити власну економіку доступом до необхідних природних ресурсів підштовхують держави до розв'язання війн на совершенно надуманих засадах.

По мере того, як запаси сировини вичерпуються, країнам доводиться боротися за нові джерела, і далеко не завжди в якості інструмента такої боротьби виступають здоровий глузд і дипломатія.

Взаємодія учасників політичного процесу нерідко пов'язана з виникненням між ним суперечностей різного ступеня напруженості, які нерідко переростають в стадію політичних конфліктів.

Война являється неотъемлемой частью человеческой природы, как предполагается многими психологическими теориями, то полностью изжить её никогда не удастся.

Зігмунд Фрейд вважав агресію одним із основних інстинктів, спрямовані на сенс людського існування. Фрейд навіть відмовився брати участь у русі борців за мир, так як вважав війни проявом людської агресії.

Франц Александр, говорив про те, що стан миру — це ілюзія. Періоди, які називають «мирними», є періодом приготування до майбутньої війни.

Конфлікт - невід'ємний атрибут політичного життя, політичного процесу. Найважливіші конфлікти між людьми і соціальними групами концентруються у сфері політики. Політика є не що інше, як сфера діяльності по дозволу і відтворюванню конфліктів.

Слово «конфлікт» прийшло в російську мову з латині. В латинській мові слово *conflictus* означає зіткнення. Про конфлікт - навіть не вживаючи це слово - писали ще стародавні мудреці. Так, Геракліт був одним з перших філософів, хто вказав на боротьбу протилежних сил як на загальний закон, діючий в природі і суспільстві. «Повинне знати, - писав він, - що війна загальноприйнята, що ворожнеча - звичайний порядок речей і що все виникає через ворожнечу...».

Одним із ключових питань міжнародних відносин є міжнародні конфлікти. Незважаючи на те, що з початку XXI ст.. посилюється тенденція до зменшення кількості міжнародних конфліктів, проблема їх врегулювання залишається одним із важливих питань. Сьогодні можна спостерігати ряд міжнародних криз, які посилюють міжнародну напругу, зокрема, це Косово, Ірак, Афганістан та ін.

Міжнародний конфлікт – це зіткнення двох або більше різноспрямованих сил з метою реалізації цілей та інтересів в умовах протидії. Суб'єктами міжнародних конфліктів можуть бути держави, міждержавні об'єднання, міжнародні організації. Під час конфлікту може змінюватись характер зацікавлених сторін у конфлікті, розширюватись кількість учасників, відбуватись підміна безпосередніх чи другорядних сторін конфлікту. Виникнення політичного конфлікту залежить від політичних інтересів держави, нації та інших суб'єктів міжнародних відносин.

Практика міжнародних відносин свідчить, що в основі міжнародного конфлікту дуже часто є багато чинників, зокрема: 1) бідність і нерівність у добробуті народів; 2) соціально-економічний лад; 3) політичний устрій; 4) територіальні спори; 5) релігійні та національні протиріччя. Кожна зацікавлена сторона демонструє свою волю, висуває власні вимоги, обґрунтовує притаманну їй позицію або при певних обставинах висловлює заперечення. Отже, міжнародна суперечність виникає за умови, якщо принаймні дві країни висувають взаємні претензії.

Жоден із міжнародних конфліктів у світовій історії не був точною копією іншого, що відбувався раніше. Кожний конфлікт мав певні особливості як щодо причини виникнення, засобів, складу конфліктуючих сторін, так і за специфікою перебігу подій. Власне тому будь-які типологізаційні схеми, очевидно, є доволі штучними та узагальненими моделями реальних ситуацій. М. Вебер ще в ХІХ ст. стверджував, що будь-яка типологізація призводить до створення так званих ідеальних типів явищ, які лише у загальних рисах відображають реальність. Соціологія конфлікту склалася як особливий, відносно самостійний напрям соціології лише до кінця 1950-х рр.

Політичні конфлікти можуть виконувати негативні і позитивні функції. Так, конфлікти великого масштабу і інтенсивності за відсутності процедур регулювання можуть викликати катастрофу, привести до величезних втрат. Більш того, з появою ядерної зброї і засобів його доставки в результаті конфлікту можливо знищення людства.

Позитивні функції конфлікту:

- вони сигналізують суспільству і властям про існуючі суперечності і стимулюють дії, здатні запобігти дестабілізації влади і дезінтеграції суспільства. Тому своєчасне виявлення і врегулювання конфліктів є істотним рівнем поступального розвитку суспільства.

- вони сприяють чіткому формуванню позицій учасників. Це сприяє раціоналізації і структуризації політичного процесу шляхом утворення союзів і коаліцій.

2. Міжнародні конфлікти за сферою суперечностей.

Можна назвати певну схожість причин, що викликають конфлікти. Наприклад, соціальна дискримінація (соціальна несправедливість). Такі конфлікти, відрізняючись за масштабами, інтенсивністю та результативністю, характерні для всієї нової і новітньої історії.

Класифікація конфліктів ґрунтується на таких (поширених та апробованих у політичній практиці) критеріях, як сфера суперечностей, засоби, склад учасників конфлікту, географічні масштаби, тривалість.

Конфлікти можуть типологізуватись і за такою ознакою, як характер суперечностей, що лежать в їх основі. Суперечності можуть бути антагоністичними і неантагоністичними, внутрішніми і зовнішніми (у залежності від їх відношення до соціальної системи).

Вони можуть розрізнятися також за сферами свого прояву (економічна, політична, духовна сфера, сфера міжнаціональних відносин, зовнішньополітична тощо). Конфлікти можуть класифікуватись й за часом дії (затяжні, швидкоплинні), за інтенсивністю, за масштабами дії (регіональні, локальні), за формами прояву (мирні і немирні, явні та приховані) і, нарешті, за їх наслідками (позитивні — негативні, конструктивні — деструктивні).

Типології конфліктів, що пропоновані в літературі, базуються, як правило, на різних ознаках, формальних нормах або ціннісних думках.

3. Політичні, економічні та ідеологічні конфлікти.

За сферою суперечностей міжнародні конфлікти можна визначати як політичні, економічні та ідеологічні, що відповідає основним сферам взаємодії учасників міжнародних відносин.

Політичний конфлікт — зіткнення суб'єктів політики у їх взаємному прагненні реалізувати свої інтереси й цілі, пов'язані, перш за все, з отриманням влади чи політичного статусу в суспільстві”.

Політичний конфлікт — це протиборство реальних суспільних сил (агентів), що уособлюються лідерами, елітами, організаціями, партіями та іншими об'єднаннями і спільнотами. Це протиборство суб'єктів з протилежними політичними інтересами, цінностями, поглядами і цілями, обумовленими становищем та роллю у системі владних відноси

Як вид політичних відносин і форма політичного процесу конфлікт політичний відрізняється від інших тим, що він є взаємодією між суб'єктами, пов'язаною з існуванням, виявленням, артикуляцією (висловленням) і реалізацією спільних інтересів, у першу чергу — великих соціальних груп. Державна влада — знаряддя захисту та здійснення цих інтересів. Тому володіння нею, устрій державних та інших політичних інститутів, політичний статус суспільних груп та індивідів, що складають її, цінності і символи влади, її ресурси (матеріальні й людські) є об'єктом і предметом політичного конфлікту

Російський вчений А.Здравомислов, аналізуючи традиції проблематики політичного конфлікту, зазначає, що політичний конфлікт - це постійно діюча форма боротьби за владу в конкретному суспільстві. Глибоке розуміння ролі владного елемента в конфлікті виявив польський вчений К. Полецький: «Центральним поняттям теорії конфлікту є політична влада. Вона водночас виступає і причиною протиріч, і джерелом вірогідного конфлікту, а також основною сферою життя, в який відбуваються зміни внаслідок конфлікту».

Політичні конфлікти виникають із традиційного для сфери зовнішньої політики протиставлення держав щодо розподілу влади (домінації) і престижу у міжнародних відносинах. У міжнародній політиці влада будь-якої держави намагається розв'язувати двоєдине завдання, з одного боку, реалізувати власний суверенітет, а з іншого — встановити і підтримувати стійкий вплив на владу інших держав. Таке розуміння змісту політичного конфлікту між державами випливає із теорії реалізму, але з тими чи іншими нюансами воно характерне для більшості сучасних учених. Навіть далекий від цього постулату політичного реалізму Дж. Бартон уважав, що "не існує жодного спільного знаменника для уявлень про міжнародні відносини, окрім припущення, що у своєму існуванні держави залежать від влади і досягають мети за допомогою влади". Політичний конфлікт між державами є конфліктом з приводу влади чи впливу, який владні еліти держав прагнуть здійснювати як на території власної держави, так і за її межами.

Політичні конфлікти відбуваються переважно з таких причин:

- 1.Юрисдикція над певною територією, тобто конфлікт щодо включення

певної ділянки суші, яка є предметом спору, у межі державних кордонів держав — учасників конфлікту.

2. Суверенітет, тобто намагання однієї із сторін реалізувати чи захистити власну політичну незалежність на противагу намаганням іншої сторони зберегти контроль та не допустити зміни status-quo.

3. Домінування в міжнародній системі, яка виявляється у прагненні владних еліт декількох могутніх держав встановити чи зберегти свій визначальний вплив на зовнішню і внутрішню політику інших держав світу. Конфлікти з приводу домінування переважно стосуються проблеми лідерства у міжнародній системі або її окремих частинах. Могутні держави світу змагаються за розподіл і перерозподіл сфер впливу, а в кінцевому підсумку — за глобальне лідерство. Провідні позиції у міжнародній системі дають змогу державі не лише володіти значним політичним престижем, але й конструювати вигідний для неї міжнародний порядок.

Економічні конфлікти порівняно із політичними характеризуються значно ширшим колом учасників. Поряд із державами, їх сторонами можуть виступати також і будь-які суб'єкти підприємництва, особливо ТНК, які мають розгалужені інтереси за кордоном.

Економічні конфлікти традиційно виникають через такі причини:

1. Контроль за сировинно-енергетичними та рибпромисловими районами світу, превалююча можливість експлуатації яких становить значну економічну вигоду.

2. Міжнародний економічний порядок, який, на думку політичних лідерів цілої низки держав світу, дискримінує їхніх національних виробників та ставить останніх у наперед незручне становище.

Ідеологічні конфлікти виявляються у ворожнечі між народами і державами, причиною якої є несумісність домінуючих систем цінностей, поглядів на суспільство та світ. Несумісність панівних ідеологій позначається на настроях широких кіл громадян, позиціях політичних партій і рухів, владних елітах конкуруючих між собою держав світу. Вона стає причиною ворожості у стосунках між державами, а у випадку прямого зіткнення між ними надає

боротьбі антагоністичного характеру. На цій обставині наголошував Р. Арон, стверджуючи, що війни в умовах ідеологічного гетерогенізму завжди проводяться з метою повного знищення противника. Владні еліти воюючих держав не зупиняються ні перед будь-якими (навіть морально сумнівними) засобами для досягнення тріумфу. Вважаючи свою боротьбу справедливою, вони можуть задовольнитись лише повною катастрофою ворога та його моральним приниженням.

Г. Моргентау надавав ідеології характеру аргументації дій держав у сфері зовнішньої політики. З огляду на це, ідеологія завжди є засобом маскуванню реальних політичних (та будь-яких інших) інтересів держави. Коли у міжнародному середовищі стикаються стратегічні політичні та економічні інтереси

держав, влада кожної з них, розпочинаючи боротьбу за їх реалізацію, посилається на свою моральну вищість, історичну місію, об'єктивну потребу чи закономірність, що завжди має на меті ствердити справедливий характер власної позиції та несправедливість противника.

Міжетнічні конфлікти традиційно пов'язують із зіткненнями між представниками різних етнічних спільнот, організованими рухами, групами та навіть окремими особами. Конфліктність фактично закладена у взаємини між етносами в умовах їхнього сусідства в межах вузького географічного ареалу їх проживання. Зростання національної свідомості окремих осіб завжди пов'язане із самоідентифікацією, що є не лише ототожненням себе з певною етнічною групою, але й моральним виправданням зробленого вибору, який полягає у підкресленні моральної вищості обраної особою етнічної групи, порівняно з іншими, котрі в її очах представляються примітивнішими чи отримують певний відтінок негативності. Тобто взаємини між представниками різних етносів завжди містять значний елемент т. зв. побутового націоналізму, який переважно є пасивним не-сприйняттям особою представників інших етнічних груп.

Переростання міжетнічних конфліктів у гострі зіткнення між окремими особами, громадськими рухами і навіть державами свідчить про процес політизації взаємин між етносами. Формування і ріст впливу національно-

визвольних рухів та втручання іноземних держав сприяє радикалізації позицій представників етнічних груп та наростанню антагоністичності їх поведінки. Усе це породжує гострі конфлікти, як правило, пов'язані зі збройними конфліктами та супутніми їм етнічними чистками.

Тема 6. Роль і місце політичних партій та громадсько-політичних об'єднань у міжнародній політиці.

Поняття політичної партії. Політичне життя в сучасному суспільстві не мислимо без партій. Партії надають йому динаміки, оскільки вони є ареною змагання політичних курсів, ідей, які виражають інтереси різних суспільних груп. Знання про партії як суспільний інститут, їх місце і роль у суспільно-політичному житті мають не лише теоретичне, а й практичне значення.

Термін "партія" (від лат. *partio* – ділю, розділяю) у перекладі з латини означає частину великої спільноти. Сучасним політичним партіям передували їх прообрази — протопартії. Існує думка, що партії виникли водночас із політикою, тобто в рабовласницькому суспільстві. З розвитком рабовласницьких відносин, поглибленням соціальної диференціації суспільства, в тому числі й самого панівного класу, для здійснення влади вже було недостатньо державних політичних структур.

В VI ст. до н. е. в Греції діяли:

- партії великих землевласників – педієї;
- торгово-ремісничя поміркована партія – парамії;
- селянська партія – діакрії.

В Стародавньому Римі у II – I ст. до н. е. протистояли партії оптиматів (знаті) і популярів (простого народу).

В епоху Середньовіччя виникали та діяли партії: в Італії XII—XV ст. між собою ворогували гвельфи (прихильники світської влади папи римського) та гібеліни (прихильники сильної королівської влади). Партії античного світу і європейського середньовіччя найчастіше поставали як клієнти — тимчасові об'єднання для підтримки певних знатних осіб, сімей. Суперництво політичних груп, об'єднаних навколо впливових сімей, популярних лідерів, упродовж багатьох

століть було суттєвою ознакою політичної історії. Особливого імпульсу розвитку партій надали буржуазні революції в Англії, Франції та інших європейських країнах.

У Європі в другій половині XIX ст. виникли масові партії. Їх появі сприяли два основні чинники:

- розширення виборчих прав;
- розвиток робітничого руху.

Масові політичні партії як інститут європейської культури у сучасному розумінні сформувалися лише в середині XX ст. і поступово поширилися й закріпилися в культурах країн і народів інших континентів.

Партії як соціальний феномен постійно еволюціонують. Нині урізноманітнилися причини і способи їх виникнення, багато в чому змінюються їхні форми і сутність, уявлення про їхню роль у суспільстві та й сама ця роль, методи діяльності та функції.

Ознаки політичних партій:

- добровільність об'єднання;
- певна тривалість існування в часі;
- наявність організаційної структури;
- прагнення влади;
- пошук народної підтримки.

Причинами виникнення партій є необхідність захисту соціально-класових, національних, а нерідко й племінних, релігійних, регіональних інтересів, а також цілі, пов'язані з виборчою боротьбою. Різноманітними є способи виникнення партій. Свого часу М. Вебер в історії становлення партії вирізняв три етапи: аристократичне угруповання, політичний клуб, масова партія. Партії виростали з депутатських клубів і фракцій у парламенті, орієнтованих на інтереси різних кіл нової політичної та економічної еліти.

Політичні партії утворюються:

- внаслідок об'єднання гуртків і груп однакового ідейно-політичного спрямування, які виникли та існували окремо в різних місцях країни;
- у надрах масових рухів;
- внаслідок розколу однієї партії на дві та більше чи об'єднання двох та більше

партій в одну;

- під виливом міжнародної партійної системи;
- як свосередне відродження партій, які існували раніше, що підвищує їхню легітиміацію, створює певну наступність політичного розвитку;
- внаслідок діяльності лідерів, які організували партії "під себе";
- на основі регіональних організацій партії, яка існувала раніше;
- з ініціативи профспілок (лейбористські партії у Великобританії, Австралії, Канаді та інших країнах, які переважно виражають інтереси робітників, було створено саме з ініціативи профспілок, що стали колективними членами цих партій і фінансують їх).

Утворення партій, як і громадсько-політичних рухів, відбувається на установчих з'їздах або конференціях. Усні заяви про появу нової громадсько-політичної організації не вважаються достовірною інформацією. Нею є факт реєстрації партії державним органом — в Україні, наприклад, Міністерством юстиції.

Щодо тлумачення поняття "політична партія" серед політологів немає однастайності, що зумовлено складністю та багатоманітністю партій як об'єкта дослідження, різними підходами до вирішення цієї проблеми та різними традиціями національних політологічних шкіл. Попри те можна визначити спільні ознаки, які характеризують партію. Серед них найважливіша — добровільність об'єднання.

Політична партія — організована група однодумців, яка виражає інтереси частини народу, класу, класів, соціальної верстви, верств, намагається реалізувати їх завдяки здобуттю державної влади або участі в ній.

Кожна партія повинна мати:

- ідеологію;
- політичну платформу;
- організаційну структуру;
- певні методи й засоби діяльності;
- соціальну базу;
- електорат (виборців, які голосують за неї).

Основна мета діяльності політичної партії — здобути політичну владу в

державі та реалізовувати свої програмні цілі — економічні, політичні, ідейно-теоретичні, моральні за допомогою законодавчої, виконавчої та судової гілок влади.

Свої програмні цілі політичні партії проводять у життя через ідейно-політичну, організаційну, пропагандистську, державну (коли оволодівають державною владою) діяльність, виробляючи стратегію й тактику своєї поведінки на різних історичних етапах розвитку і за різних політичних умов.

Структура політичної партії:

- ядро (керівні органи вищої і нижчої ланок, партійні лідери, активісти);
- рядові члени партії;
- прибічники.

Організаційно партія поділяється на партійний апарат та партійну масу, способи зв'язку апарату з цією масою, партії та політичного середовища, партії та суспільства. Часто партійна система охоплює створювані партією молодіжні, жіночі, іноді військові організації, які є засобом проведення партійної політики серед відповідних груп населення.

Сприйняття партій та їхньої ролі в житті суспільства тривалий час було негативним. Європейська політична думка радикально змінила ставлення до них у XVII—XVIII ст. Нині остаточно утвердилася думка, що без сильних політичних партій, альтернативних політичних рухів демократична природа влади неможлива. Політичні партії забезпечують зв'язок між народом і представницьким механізмом правління. Саме через партії уряд може звернутися до мас за підтримкою, а маси через партії можуть критикувати керівництво і висувати вимоги до нього.

Класифікація політичних партій

Політичні партії відрізняються одна від одної походженням, місцем і роллю в політичній системі, соціальною базою, ідеологією, програмою і т. д.

Існує декілька класифікацій політичних партій за різними ознаками:

- За класовою визначеністю: буржуазні, селянські, робітничі (у т. ч. комуністичні), соціалістичні та соціал-демократичні.
- За ставленням до суспільного прогресу: радикальні (у т. ч. революційні), реформістські, консервативні, реакційні, контрреволюційні.
- За ставленням до влади: правлячі, опозиційні, нейтральні або центристські

(умовно, позаяк абсолютно нейтральних до влади партій не існує).

- За формами і методами правління та характером політичної поведінки: ліберальні, демократичні, диктаторські, тоталітарні.

- За принципами організації та членства: кадрові та масові.

- За місцем у системі влади: легальні, напівлегальні, нелегальні.

- За ідеологічним спрямуванням: комуністичні, соціалістичні, фашистські, неофашистські, ліберально-демократичні, націоналістичні, анархістські та ін.

- За віросповіданням: християнські, мусульманські.

Деякі політологи виділяють партії: прагматичні (виборчі), парламентські, харизматично-вождистські та ін.

Політичні партії в Україні можна класифікувати за такими критеріями:

- ставлення до державного суверенітету;

- соціально-економічні пріоритети;

- ідейно-політичні засади тощо.

За ідейно-політичним спрямуванням виокремлюють:

- національно-радикальні,

- національно-демократичні,

- загальнодемократичні,

- соціалістичного спрямування,

- національних меншин.

Поняття і типологія партійних систем

Залежно від багатьох обставин, а надто від політичного режиму, в кожній країні формується певна партійна система.

Партійна система – це сукупність політичних партій, характер їх взаємодії, а також місце і вплив у державному механізмі.

Політична наука (згідно Дж. Сарторі) виокремлює такі типи партійних систем, кожна з яких відображає конкретні особливості певного суспільства:

Однопартійна (в країні є одна правляча партія, а діяльність інших не допускається; партійний апарат зрощується з державним. Така система існувала в 20-40-х роках ХХ ст. у фашистській Італії, у 30-40-х роках – у гітлерівській Німеччині, у 20-80-х роках – у Радянському Союзі. Сьогодні – на Кубі, в Північній

Кореї, та деяких країнах Африки: Кенії, Малі, Лівії та ін.);

Домінантна (з переважаючою партією, яка за підсумками виборів незмінно залишається при владі протягом десятків років; уряд формується лише домінуючою партією);

Двопартійна (біпартизм) (дві найбільші, найвпливовіші партії в країні поперемінно внаслідок виборів здійснюють владу; впливова опозиція партії, що прогнала вибори);

Трипартійна, яку ще називають двох-з-половинною (2,5) партійною системою (характеризується тим, що жодна з двох найбільших партій країни самостійно не може сформувати уряд, а тому потребує для цього підтримки третьої партії, значно меншої від них, але яка постійно представлена в парламенті);

Чотирипартійна, або двоблокова (відзначається наявністю правого та лівого блоків партій, що змагаються між собою за владу);

Партійна система обмеженого (помірного) плюралізму (відсутні анти системні партії двосторонньої опозиції; притаманна орієнтованість на участь в уряді, коаліційних кабінетах, незначна ідеологічна різниця між партіями);

Партійна система крайнього (поляризованого) плюралізму (їй властиві наявність антисистемних партій, двосторонньої опозиції зліва і справа, стан перманентного конфлікту між опозицією зліва і справа, сильне ідеологічне розмежування між ними);

Атомізована партійна система (не передбачає необхідності точного підрахунку числа партій, всі вони не впливові; тут виникає поріг, за яким кількість партій не має значення; уряд формується на позапартійній основі, або на засадах широкої коаліції).

Роль і функції партій у суспільно-політичному житті

Політичні партії активно впливають на діяльність органів державної влади, економіку, соціальні процеси, відносини між країнами. Вони є одним із базових інститутів сучасного суспільства, без якого не можливе функціонування представницької демократії, яка потребує розвинутих і добре організованих партій. За їх відсутності посилюється загроза виникнення авторитарного режиму.

Демократія забезпечується участю партій у виборах, позаяк на

багатопартійних виборах зіштовхуються не амбіції особистостей, а інтереси суспільних груп. Партії нині є невід'ємною частиною всієї демократичної системи, особливо парламентської демократії, оскільки парламентська робота здійснюється переважно через партії.

Багатопартійність є певною гарантією проти корупції, зловживань владою, своєрідним способом контролю державних діячів.

Перспективи посттоталітарного розвитку колишніх соціалістичних країн, у тому числі України, пов'язані зі становленням політичних партій. Відсутність сильних партій, які легітимне представляють інтереси основних соціальних груп у відносинах з державою, нібито ставить державу над суспільством і розв'язує їй руки у виборі політики. Однак це ілюзія, бо замість політично організованих опонентів, з якими можна вести діалог і шукати консенсус, владі за таких обставин протистоїть стихійна маса людей. Слабкість партій неминуче обертається безсиллям держави, яка позбавляється зворотного зв'язку з масами і втрачає контроль над політичним процесом.

Вплив політичних партій на маси, а отже, і завоювання владних позицій у суспільстві визначається такими чинниками:

наявністю приваблюючих ідеологій, які визначають цілі розвитку, відображають інтереси мас;

організаційною оформленістю, мобільністю організаційних структур, здатних реалізовувати намічені цілі;

рівнем компетентності, авторитетності партійних керівників (вождів, лідерів, функціонерів);

достатньою масовістю й активністю рядових членів партії;

вмінням практично організувати діяльність партії в конкретній історичній ситуації;

вмінням відобразити гострі суспільні проблеми в зрозумілих масам конструктивних лозунгах;

наявністю достатніх коштів для діяльності ідейно-пропагандистських і культурних центрів партії, для оприлюднення її політики через засоби масової інформації.

Суспільно-політична роль партій виявляється в їхніх функціях. У політології існують різні підходи щодо обсягу, змісту і суті функцій політичних партій. Американський політолог Дж. Брайс виділяє такі функції партій:

підтримка однакості між членами партії;

рекрутування нових прихильників;

стимулювання ентузіазму виборців, акцентуючи увагу на численності партії та важливості її мети;

інформування виборців про політичні питання, які вирішує партія, про особисті достоїнства вождів і недоліки суперників;

відбір кандидатів на певну посаду.

У політології фігурують й інші функції партій:

організація громадської думки з питань, які торкаються життєвих інтересів нації;

мобілізація виборців навколо партійних кандидатів;

виховання громадської думки і дедалі активніше виконання партіями загальноосвітньої ролі в процесі політичної соціалізації;

забезпечення неперервності політичних зв'язків між парламентом і народом;

формування разом з іншими політичними інститутами механізму державного і громадського управління, забезпечення стабільності влади;

створення сприятливих умов для послідовної зміни складу уряду за дво- і багатопартійної системи.

Особливу роль у життєдіяльності партії відіграє функція політичного рекрутування (кадрова). Вона передбачає підбір і висунення кадрів як для партії, так і для інших організацій, які належать до політичної системи, у тому числі висунення кандидатів у представницькі органи влади й у виконавчий апарат держави. Авторитет партії в суспільстві залежить від того, наскільки ефективно вона реалізовує функцію вироблення політики і здійснення політичного курсу. Обсяг і ефективність реалізації цієї функції залежить від місця партії в політичній системі.

Отже, до основних функцій партій належать:

Соціальна. (З'ясування, формулювання і обґрунтування інтересів великих суспільних груп).

Активізації та об'єднання. (Представлення інтересів великих суспільних груп на державному рівні).

Ідеологічна. (Формування ідеології та політичних доктрин: теоретичних концепцій, партійної програми, оцінок подій, закликів, соціально-політичних стратегій тощо).

Політична. (Участь у формуванні політичних систем, їх спільних принципів, компонентів; участь у боротьбі за владу в державі і формування програм її діяльності).

Управлінська. (Участь у здійсненні державної влади).

Електоральна. (Організація політичної боротьби, спрямування її в цивілізоване русло).

Виховна. (Інституалізація політичних конфліктів; формування громадської думки; політичне виховання суспільства або його частини).

Кадрова. (Формування політичної еліти: підготовка й висунення кадрів для апарату держави, керівників громадських організацій, зокрема профспілок; рекрутування та соціалізація нових членів).

Становлення багатопартійності в сучасній Україні. Перспектива утворення партійної системи.

Розділ 1

Практичне заняття №1: Аналіз зовнішньої політики як навчальна дисципліна та галузь знань

Навчальна мета заняття: сформувати цілісне уявлення про аналіз зовнішньої політики як навчальної дисципліни та галузь науково-прикладного знання.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Сутність поняття «політика» і його сучасне трактування.
2. Дисциплінарні рамки науки про державну політику. Об'єкт та предмет дисципліни аналіз зовнішньої політики.
3. Основоположні принципи зовнішньої політики.
4. Співвідношення категорій «зовнішня політика», «міжнародні відносини»,

«міжнародна політика» та «аналіз зовнішньополітичної діяльності».

Ключові поняття: «політика», «державна політика», «зовнішня політика», «об'єкт та предмет аналізу зовнішньої політики», «міжнародна політика», «міжнародні відносини», «аналіз політики», «аналіз зовнішньополітичної діяльності»

Питання цільових виступів:

1. Становлення поняття «політика»
2. Співвідношення понять «міжнародні відносини» та «міжнародна політика».
3. Основи аналізу зовнішньої політики

Методичні вказівки:

Під час розгляду першого питання необхідно, насамперед, показати специфіку політичної діяльності та її трансформацію з протягом часу. Трансформацію трактування політики як напрямку діяльності або бездіяльності влади. Під час вивчення другого питання студентам варто розібратися з питаннями пов'язаними з визначенням державної політики. Виявляючи при цьому, державну політику як наукову дисципліну та діяльність органів влади. Мати уявлення про загальне трактування об'єкту та предмету дослідження. Визначати об'єкт та предмет дисципліни «аналіз зовнішньої політики». Готуючись до відповіді на третє питання, студент мають усвідомити, що таке принципи та формулювати основні принципи сучасної зовнішньої політики. Відповідаючи на четверте запитання здобувачі мають уяснити співвідношення між поняттями

Література:

Базова: 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Допоміжна: 13, 17, 18, 20, 21, 23, 40, 69, 85, 101.

Практичне заняття № 2. Сутність характеристики аналізу зовнішньої політики як складової частини прикладного політичного аналізу

Навчальна мета заняття: сформувати цілісне уявлення про аналіз зовнішньої політики як діяльності органів державної влади та управління.

Час проведення – 2 год.

Навчальні питання:

1. Аналіз основних принципів зовнішньої політики незалежної України.

Ключові поняття: «політика», «державна політика», «зовнішня політика», «міжнародна політика», «міжнародні відносини», «аналіз політики», «аналіз зовнішньополітичної діяльності»

Питання цільових виступів:

1. Зовнішня політика України за часів Л. Кравчука
2. Зовнішня політика України за президенства Л. Кучми.
3. Зовнішня політика України за президенства В. Ющенка.
4. Зовнішня політика України за президенства В. Януковича.
5. Зовнішня політика України за президенства П. Порошенка.

Методичні вказівки:

Група розподіляється на 5 підгруп. Кожна підгрупа готує аналіз основних концептів зовнішньої політики одного з Президентів України, використовуючи виступи та звернення Президентів України до Парламенту.

Практичне заняття № 3. Методи аналізу зовнішньої політики

Мета практичного заняття – формування у здобувачів вмінь та навичок використання науково-прикладних методів до аналізу зовнішньої політики.

Кількість годин – 2.

Основні питання для вивчення:

1. Експлікативні методи: контент-аналіз, івент-аналіз, когнітивне картирування, метод індикаторів та статистичні методи.
2. Конструктивні методи: експеримент, системний метод, математичне моделювання.
3. Прогнозні методи: метод Дельфі, побудова сценаріїв, «мозкового штурму».

Завдання на практичне заняття.

За допомогою одного із методів провести аналіз концептуальних засад зовнішньої політики України у зверненні Президента України до Верховної Ради.

Методичні рекомендації до практичного заняття.

За допомогою методу контент-аналізу провести аналіз виступу Президента України щодо засад зовнішньої політики України.

Рекомендована література.

Основна

1. Вінникова, Н. А. Теорії міжнародних відносин і глобального управління : комплекс навчально-методичних матеріалів /Н.А. Вінникова, Харківський

національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014 . – 50 с. – (Методична література) . - Бібліогр.: с.39-50 .

2. Веймер Д. Аналіз політики: концепції і практика / Д. Веймер, Е. Вайнінг. — К.: Вид-во С.Павличко “Основи”, 2000. — 654 с.

3. Зленко А.М. Дипломатія і політика України в процесі динамічних геополітичних змін / А.М. Зленко — К.: Фоліо, 2003 — 559 с.

4. Конституція України [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

5. Курілло В.Є. Латентна політика. Потайні напрями політичної діяльності: навчальний посібник / В. Є. Курілло. — Миколаїв: ТОВ "Фірма "Іліон", 2009. — 592 с.

6. Кучик О.С. Зовнішня політика України: Навч. посіб. Рекомендовано МОН / О.С. Кучик, О.А. Заяць. — К., 2010. — 572 с.

7. Мальський М.З. Теорія міжнародних відносин : підручник / Маркіян Зіновійович Мальський, Михайло Миколайович Мацях . – 4-те вид., перероб. і доп . – Львів : Видавництво Львівського університету ім. І. Франка ; Київ : Знання, 2011 . – 406 с.

Додаткова

1. Geller D.S. Domestic Factors in Foreign Policy: A Cross-National Statistical Analysis. Cambridge, Mass., 1985.

2. Neack L., Hey J.A.K., Haney P.J. Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in its Second Generation. Englewood Cliffs, N.J. 1995.

3. Nugent N. The Government and Politics of the European Union. Third Edition. Durham, N.C. 1994.

4. Political Psychology and Foreign Policy. Ed. by E.Singer and V.Hudson. Boulder, Colo., 1992.

5. Rosenau J. The Scientific Study of Foreign Policy. N.Y., 1971.

6. Structure of Decision: The Cognitive Maps of Political Elites. Ed. by R.Axelrod. Princeton, N.J. 1976.

7. Vertzberger Y.Y.I. The World in Their Minds: Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decisionmaking. Stanford, Ca., 1990.

8. Why Nations Act: Theoretical Perspectives for Comparative Foreign Policy. Ed. by M.A.East, S.A.Salmore and Ch.F.Hermann. Beverly Hills, Ca., 1978.

Практичне заняття № 4. Основні чинники, що впливають на формування зовнішньої політики держави.

Мета практичного заняття сформувати у здобувачів навичок щодо визначення чинників, що впливають на формування зовнішньої політики та вміння їхнього аналізу.

Час проведення – 2 год.

Основні групи:

1. Політичні чинники.
2. Географічні чинники.
3. Соціокультурні чинники.
4. Економічні чинники

Методичні вказівки. Група розподіляється на чотири підгрупи. Кожна з яких представляє один з наборів чинників. Основна мета кожної підгрупи довести, що їхній набір чинників є найбільш значимим для напрямку зовнішньої політики.

Рекомендована література.

Основна

1. Вінникова, Н. А. Теорії міжнародних відносин і глобального управління : комплекс навчально-методичних матеріалів /Н.А. Вінникова, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014 . – 50 с. – (Методична література) . - Бібліогр.: с.39-50 .
2. Веймер Д. Аналіз політики: концепції і практика / Д. Веймер, Е. Вайнінг. — К.: Вид-во С.Павличко “Основи”, 2000. — 654 с.
3. Зленко А.М. Дипломатія і політика України в процесі динамічних геополітичних змін / А.М. Зленко — К.: Фоліо, 2003 — 559 с.
4. Конституція України [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Курілло В.Є. Латентна політика. Потайні напрями політичної діяльності: навчальний посібник / В. Є. Курілло. — Миколаїв: ТОВ "Фірма "Гліон", 2009. — 592 с.
6. Кучик О.С. Зовнішня політика України: Навч. посіб. Рекомендовано МОН / О.С. Кучик, О.А. Заяць. — К., 2010. — 572 с.
7. Мальський М.З. Теорія міжнародних відносин : підручник / Маркіян Зіновійович Мальський, Михайло Миколайович Мацях . – 4-те вид., перероб. і доп . – Львів : Видавництво Львівського університету ім. І. Франка ; Київ : Знання, 2011 . – 406 с.

Додаткова

9. Geller D.S. Domestic Factors in Foreign Policy: A Cross-National Statistical Analysis. Cambridge, Mass., 1985.
10. Neack L., Hey J.A.K., Haney P.J. Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in its Second Generation. Englewood Cliffs, N.J. 1995.
11. Nugent N. The Government and Politics of the European Union. Third Edition. Durham, N.C. 1994.
12. Political Psychology and Foreign Policy. Ed. by E.Singer and V.Hudson. Boulder, Colo., 1992.
13. Rosenau J. The Scientific Study of Foreign Policy. N.Y., 1971.

14. Structure of Decision: The Cognitive Maps of Political Elites. Ed. by R.Axelrod. Princeton, N.J. 1976.

15. Vertzberger Y.Y.I. The World in Their Minds: Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decisionmaking. Stanford, Ca., 1990.

16. Why Nations Act: Theoretical Perspectives for Comparative Foreign Policy. Ed. by M.A.East, S.A.Salmore and Ch.F.Hermann. Beverly Hills, Ca., 1978.

Практичне заняття №5 : Національний інтерес як базова структура формування зовнішньої політики держави

Мета практичного заняття – формування у здобувачів явлень про зміст національних та державних інтересів

Кількість годин – 2 години.

Питання для доповідей.

1. Загальне поняття державних інтересів
2. Геополітичний підхід до національних інтересів
3. Ідеологічний підхід до національних інтересів
4. Інституційно-правовий підхід до національних інтересів
5. Геополітичні коди

Методичні рекомендації. Здобувачами робиться доповідь. Після цього кожна доповідь обговорюється.

Рекомендована література

Основна

1. Вінникова, Н. А. Теорії міжнародних відносин і глобального управління : комплекс навчально-методичних матеріалів /Н.А. Вінникова, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014 . – 50 с. – (Методична література) . - Бібліогр.: с.39-50 .

2. Веймер Д. Аналіз політики: концепції і практика / Д. Веймер, Е. Вайнінг. — К.: Вид-во С.Павличко “Основи”, 2000. — 654 с.

3. Зленко А.М. Дипломатія і політика України в процесі динамічних геополітичних змін / А.М. Зленко — К.: Фоліо, 2003 — 559 с.

4. Конституція України [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

5. Курілло В.Є. Латентна політика. Потайні напрями політичної діяльності: навчальний посібник / В. Є. Курілло. — Миколаїв: ТОВ "Фірма "Іліон", 2009. — 592 с.

6. Кучик О.С. Зовнішня політика України: Навч. посіб. Рекомендовано МОН / О.С. Кучик, О.А. Заяць. — К., 2010. — 572 с.

7. Мальський М.З. Теорія міжнародних відносин : підручник / Маркіян Зіновійович Мальський, Михайло Миколайович Мацях . – 4-те вид., перероб. і

доп . – Львів : Видавництво Львівського університету ім. І. Франка ; Київ : Знання, 2011 . – 406 с.

Додаткова

1. Geller D.S. Domestic Factors in Foreign Policy: A Cross-National Statistical Analysis. Cambridge, Mass., 1985.
2. Neack L., Hey J.A.K., Haney P.J. Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in its Second Generation. Englewood Cliffs, N.J. 1995.
3. Nugent N. The Government and Politics of the European Union. Third Edition. Durham, N.C. 1994.
4. Political Psychology and Foreign Policy. Ed. by E.Singer and V.Hudson. Boulder, Colo., 1992.
5. Rosenau J. The Scientific Study of Foreign Policy. N.Y., 1971.
6. Structure of Decision: The Cognitive Maps of Political Elites. Ed. by R.Axelrod. Princeton, N.J. 1976.
7. Vertzberger Y.Y.I. The World in Their Minds: Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decisionmaking. Stanford, Ca., 1990.
8. Why Nations Act: Theoretical Perspectives for Comparative Foreign Policy. Ed. by M.A.East, S.A.Salmore and Ch.F.Hermann. Beverly Hills, Ca., 1978.

Практичне заняття № 6. Інституційний механізм реалізації зовнішньої політики

Мета практичного заняття – надати уявлення студентам про інститути відповідальні за реалізацію та формування зовнішньої політики держави.

Кількість годин – 2.

Основні питання для розгляду.

1. Роль Верховної ради України у формуванні та реалізації зовнішньої політики.
2. Кабінет Міністрів у формуванні та реалізації зовнішньої політики.
3. Інститут Президента України у формуванні та реалізації зовнішньої політики.

Методичні рекомендації до практичного заняття.

Група розподіляється на три підгрупи. Кожна підгрупа доповідає про свій інститут, розкриваючи наступні запитання: структура, функції та повноваження інституту у процесі формування та реалізації зовнішньої політики.

Рекомендована література.

Основна

1. Вінникова, Н. А. Теорії міжнародних відносин і глобального управління : комплекс навчально-методичних матеріалів /Н.А. Вінникова, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014 . – 50 с. – (Методична література) . - Бібліогр.: с.39-50 .

2. Веймер Д. Аналіз політики: концепції і практика / Д. Веймер, Е. Вайнінг. — К.: Вид-во С.Павличко “Основи”, 2000. — 654 с.
3. Зленко А.М. Дипломатія і політика України в процесі динамічних геополітичних змін / А.М. Зленко — К.: Фоліо, 2003 — 559 с.
4. Конституція України [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Курілло В.Є. Латентна політика. Потайні напрями політичної діяльності: навчальний посібник / В. Є. Курілло. — Миколаїв: ТОВ "Фірма "Гліон", 2009. — 592 с.
6. Кучик О.С. Зовнішня політика України: Навч. посіб. Рекомендовано МОН / О.С. Кучик, О.А. Заяць. — К., 2010. — 572 с.
7. Мальський М.З. Теорія міжнародних відносин : підручник / Маркіян Зіновійович Мальський, Михайло Миколайович Мацях . – 4-те вид., перероб. і доп . – Львів : Видавництво Львівського університету ім. І. Франка ; Київ : Знання, 2011 . – 406 с.

Додаткова

1. Geller D.S. Domestic Factors in Foreign Policy: A Cross-National Statistical Analysis. Cambridge, Mass., 1985.
2. Neack L., Hey J.A.K., Haney P.J. Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in its Second Generation. Englewood Cliffs, N.J. 1995.
3. Nugent N. The Government and Politics of the European Union. Third Edition. Durham, N.C. 1994.
4. Political Psychology and Foreign Policy. Ed. by E.Singer and V.Hudson. Boulder, Colo., 1992.
5. Rosenau J. The Scientific Study of Foreign Policy. N.Y., 1971.
6. Structure of Decision: The Cognitive Maps of Political Elites. Ed. by R.Axelrod. Princeton, N.J. 1976.
7. Vertzberger Y.Y.I. The World in Their Minds: Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decisionmaking. Stanford, Ca., 1990.
8. Why Nations Act: Theoretical Perspectives for Comparative Foreign Policy. Ed. by M.A.East, S.A.Salmore and Ch.F.Hermann. Beverly Hills, Ca., 1978.

Практичне заняття № 7. Аналіз міжнародних конфліктів

Мета практичного заняття – формування у здобувачів уявлень про сучасні міжнародні конфлікти та засоби їх розв’язання.

Кількість годин – 2.

Питання для розкриття

1. Причини виникнення міжнародних конфліктів з точки зору структуралістського підходу.
2. Причини виникнення міжнародних конфліктів з точки зору контекстуального підходу.
3. Класифікація конфліктів

4. Методи врегулювання міжнародних конфліктів

Методичні рекомендації. Здобувачі мають розкрити кожне питання. Після чого відбувається обговорення. Основну увагу звернути на цивілізаційні виміри міжнародних конфліктів та релігійні причини.

Рекомендована література.

Основна

8. Вінникова, Н. А. Теорії міжнародних відносин і глобального управління : комплекс навчально-методичних матеріалів /Н.А. Вінникова, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014 . – 50 с. – (Методична література) . - Бібліогр.: с.39-50 .
9. Веймер Д. Аналіз політики: концепції і практика / Д. Веймер, Е. Вайнінг. — К.: Вид-во С.Павличко “Основи”, 2000. — 654 с.
10. Зленко А.М. Дипломатія і політика України в процесі динамічних геополітичних змін / А.М. Зленко — К.: Фоліо, 2003 — 559 с.
11. Конституція України [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
12. Курілло В.Є. Латентна політика. Потайні напрями політичної діяльності: навчальний посібник / В. Є. Курілло. — Миколаїв: ТОВ "Фірма "Гліон", 2009. — 592 с.
13. Кучик О.С. Зовнішня політика України: Навч. посіб. Рекомендовано МОН / О.С. Кучик, О.А. Заяць. — К., 2010. — 572 с.
14. Мальський М.З. Теорія міжнародних відносин : підручник / Маркіян Зіновійович Мальський, Михайло Миколайович Мацях . – 4-те вид., перероб. і доп . – Львів : Видавництво Львівського університету ім. І. Франка ; Київ : Знання, 2011 . – 406 с.

Додаткова

9. Geller D.S. Domestic Factors in Foreign Policy: A Cross-National Statistical Analysis. Cambridge, Mass., 1985.
10. Neack L., Hey J.A.K., Haney P.J. Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in its Second Generation. Englewood Cliffs, N.J. 1995.
11. Nugent N. The Government and Politics of the European Union. Third Edition. Durham, N.C. 1994.
12. Political Psychology and Foreign Policy. Ed. by E.Singer and V.Hudson. Boulder, Colo., 1992.
13. Rosenau J. The Scientific Study of Foreign Policy. N.Y., 1971.
14. Structure of Decision: The Cognitive Maps of Political Elites. Ed. by R.Axelrod. Princeton, N.J. 1976.
15. Vertzberger Y.Y.I. The World in Their Minds: Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decisionmaking. Stanford, Ca., 1990.
16. Why Nations Act: Theoretical Perspectives for Comparative Foreign Policy. Ed. by M.A.East, S.A.Salmore and Ch.F.Hermann. Beverly Hills, Ca., 1978.

Практичне заняття № 8. Україна в системі двосторонніх відносин з іншими державами.

Мета практичного заняття – формування у здобувачів навичок щодо аналізу зовнішньої політики України по відношенню

Кількість годин – 2.

Методичні рекомендації

Студентам пропонується вибрати одну з держав світу для подальшого самостійного дослідження аспектів зовнішньої політики в межах курсу. На практичне заняття студент виконує завдання по обраній державі. Результати індивідуальних досліджень обговорюються під час дискусій на практичних заняттях.

1. США, Канада
2. Росія
3. Країни Латинської Америки
4. Білорусь, Молдова
5. Держави Балтики
6. Польща, Чехія
7. Словаччина, Угорщина
8. Румунія та Болгарія
9. Югославія й Албанія
10. Німеччина, Франція
11. Великобританія та Ірландія
12. Іспанія, Португалія
13. Греція, Італія
14. Туреччина, Іран, Ірак, Афганістан
15. Австрія, Швейцарія та Ліхтенштейн
16. Австралія, Нова Зеландія
17. Скандинавські країни
18. Країни Африканського континенту

Рекомендована література.

Основна

15. Вінникова, Н. А. Теорії міжнародних відносин і глобального управління : комплекс навчально-методичних матеріалів /Н.А. Вінникова, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014 . – 50 с. – (Методична література) . - Бібліогр.: с.39-50 .
16. Веймер Д. Аналіз політики: концепції і практика / Д. Веймер, Е. Вайнінг. — К.: Вид-во С.Павличко “Основи”, 2000. — 654 с.
17. Зленко А.М. Дипломатія і політика України в процесі динамічних геополітичних змін / А.М. Зленко — К.: Фоліо, 2003 — 559 с.
18. Конституція України [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

19. Курілло В.Є. Латентна політика. Потайні напрями політичної діяльності: навчальний посібник / В. Є. Курілло. — Миколаїв: ТОВ "Фірма "Іліон", 2009. — 592 с.

20. Кучик О.С. Зовнішня політика України: Навч. посіб. Рекомендовано МОН / О.С. Кучик, О.А. Заяць. — К., 2010. — 572 с.

21. Мальський М.З. Теорія міжнародних відносин : підручник / Маркіян Зіновійович Мальський, Михайло Миколайович Мацях . – 4-те вид., перероб. і доп . – Львів : Видавництво Львівського університету ім. І. Франка ; Київ : Знання, 2011 . – 406 с.

Додаткова

17. Geller D.S. Domestic Factors in Foreign Policy: A Cross-National Statistical Analysis. Cambridge, Mass., 1985.

18. Neack L., Hey J.A.K., Haney P.J. Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in its Second Generation. Englewood Cliffs, N.J. 1995.

19. Nugent N. The Government and Politics of the European Union. Third Edition. Durham, N.C. 1994.

20. Political Psychology and Foreign Policy. Ed. by E.Singer and V.Hudson. Boulder, Colo., 1992.

21. Rosenau J. The Scientific Study of Foreign Policy. N.Y., 1971.

22. Structure of Decision: The Cognitive Maps of Political Elites. Ed. by R.Axelrod. Princeton, N.J. 1976.

23. Vertzberger Y.Y.I. The World in Their Minds: Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decisionmaking. Stanford, Ca., 1990.

24. Why Nations Act: Theoretical Perspectives for Comparative Foreign Policy. Ed. by M.A.East, S.A.Salmore and Ch.F.Hermann. Beverly Hills, Ca., 1978.

3. Методичні вказівки до самостійної роботи

Тема 1. Аналіз зовнішньої політики як навчальна дисципліна та галузь знань

Кількість годин: 6 години

Завдання: ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, розв'язати завдання за темою.

Вміти визначати суб'єктивні та об'єктивні чинники, які мають вплив на зовнішню політику України, підготуватись до тестового контролю.

Тема 2. Методологічні проблеми аналізу зовнішньої політики

Кількість годин – 7

Завдання: ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за

питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, розв'язати завдання за темою.

Вміти розрізнати поняття «тактика» та «стратегія» зовнішньої політики; розуміти їх суть.

Тема 3. Національний інтерес як базова структура формування зовнішньої політики

Кількість годин – 6.

Завдання: ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, розв'язати завдання за темою.

Підготуватися до тестового контролю.

Тема 4. Інституційний механізм реалізації зовнішньої політики

Кількість годин – 6.

Завдання: ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, розв'язати завдання за темою.

Дослідити вплив геополітичного положення на розвиток двосторонніх стосунків України з державами Центрально-Східної Європи. З'ясувати зміст поняття “геополітичне положення”. Проаналізувати: стосунки України з державами Центрально-Східної Європи; сукупність геополітичних чинників, які впливають на процес становлення та розвитку відносин України із державами Центрально-Східної Європи; вивчити вузлові аспекти проблем, від яких залежить стійкість геополітичних позицій нашої держави в регіоні. Проаналізувати найбільш проблемні питання, які безпосередньо впливають на геополітичне положення України в Центрально-Східній Європі (ситуативний характер більшості успішних проектів економічної співпраці між Україною та державами-сусідами; відсутність широкої військово-технічної співпраці між Україною та державами-сусідами тощо).

Тема 5. аналіз міжнародних конфліктів

Кількість годин – 7.

Завдання: ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, розв'язати завдання за темою.

Тема 6. роль і місце політичних партій та громадсько-політичних об'єднань у міжнародних відносинах

Кількість годин – 7.

Завдання: ознайомитися з лекційним матеріалом та з матеріалами рекомендованої літератури за темою, підготувати інформаційні повідомлення та доповіді за питаннями теми семінарського заняття, відповісти на запитання для контролю знань, розв'язати завдання за темою.

Порівняти програми двох політичних партій України (на вибір студента) за такими параметрами як:

- 1) зовнішньо-політична складова;
- 2) економічна складова;
- 3) соціальна складова.

Проаналізувати та обґрунтувати, яка програма, (з точки зору студента), є найбільш доцільна для України.

3. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили (в тому числі запровадження карантинних обмежень через пандемію)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі Moodle (<http://dist.karazin.ua/moodle/course>) проводяться практичні (практичні), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;
- аудиторно (за затвердженим розкладом занять) проводяться 10% практичних та практичних занять у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборонаю відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти залік в тестовій формі дистанційно на платформі Moodle (<https://dist.karazin.ua/moodle/>) в дистанційному курсі «Аналіз зовнішньої політики».

4. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили (в тому числі запровадження карантинних обмежень через пандемію)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні

заняття;

– дистанційно на платформі Moodle (<http://dist.karazin.ua/moodle/course>) проводяться практичні (практичні), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;

– аудиторно (за затвердженим розкладом занять) проводяться 10% практичних та практичних занять у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборонаю відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти залік в тестовій формі дистанційно на платформі Moodle (<https://dist.karazin.ua/moodle/>) в дистанційному курсі «Аналіз зовнішньої політики».

9. Рекомендована література

Основна література

1. Зленко А.М. Дипломатія і політика України в процесі динамічних геополітичних змін / А.М. Зленко — К.: Фоліо, 2016 — 559 с.

2. Кучик О.С. Зовнішня політика України: Навч. посіб. Рекомендовано МОН / О.С. Кучик, О.А. Заяць. — К., 2016. — 572 с.

3. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губерський та ін. — К.: Либідь, 2016. — 622 с.

4. Муковський І.Т. Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах: Навч. посіб. / І.Т. Муковський, А. Г. Міщенко, М. М. Шевченко. — К.: Кондор, 2018. — 224 с.

5. Телешун С.О. Політична аналітика, прогнозування та політичні консультації: Курс лекцій / С.О. Телешун, А.С. Баронін. — К.: Вид. Паливода А.В., 2019. — 112 с.

6. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підручник / Л. Д. Чекаленко; Дипломатична академія України при МЗС України. — 2-ге вид. — К.: Кондор, 2017. — 290 с.

7. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України: підручник /Л.Д. Чекаленко. — Київ : LAT і К, 2015. — 478 с.: іл. - Бібліогр.: с.465-471

Допоміжна література

1. Антанович Н.А. Методология и методы политического анализа / Н. А. Антанович. — Минск: БГУ, 2007. — 179 с.

2. Геополітика як феномен свідомості та чинник національної безпеки // Психологічні аспекти національної безпеки: Матеріали міжнародної науково-

практичної конференції. Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2007. – 22-23 березня. – С. 219-221.

3. Жовква І.І. Стратегічне партнерство України. Теорія і практика / І.І. Жовква; За заг. ред. В.П. Горбулін. – Київ : Євроатлантикінформ, 2006. – 154 с. – (Формування і реалізація державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України). - Бібліогр.: с.148-154.

4. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах: навчальний посібник / І. Т. Муковський, А. Г. Міщенко, М. М. Шевченко. – Київ: Кондор, 2012. – 222 с.

5. Кучик О.С. Україна в міжнародних організаціях: підручник /О.С. Кучик. – Львів: Видавництво Львівського університету ім. І. Франка, 2014 . – 411 с.

6. Ожиганов Э.Н. Стратегический анализ политики: Теоретические основания и методы: Учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по спец. "Политология" / Э.Н. Жиганов. — М.: Аспект-Пресс, 2006. — 271 с.

7. Рябінін Є.В. Формування зовнішньої політики України крізь призму комплексу внутрішньополітичних проблем / Є.В. Рябінін // Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна Вісник Харківського національного університету ім.В.Н. Каразіна/ Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків : Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. - №1013: серія: Питання політології. Вип.21. – 2012. – С.177-180.

8. Юськів Б.М. Контент-аналіз. Історія розвитку і світовий досвід / Б.М. Юськів. – Рівне : Перспектива, 2006 . – 202 с.

9. Dublin Regulation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Dublin_Regulation

10. EU Action on Migratory Pressures – A Strategic Response [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statewatch.org/news/2012/apr/eu-councilaction-plan-migratory-pressure-8714-rev1-12.pdf>

11. Switzerland–European Union relations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Switzerland>.

12. European Community Environment Legislation. European Comission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/environment/air/legis.htm>

13. CIDA's plans, priorities, and results. About CIDA [Електронний ресурс]. – Canadian International Development Agency Website. – Режим доступу: <http://www.acdi-cida.gc.ca/acdi-cida/acdi-cida.nsf/eng/NIC-5313423-N2A>.

14. Udland M. There's a new political risk looming in Europe [Електронний ресурс] / М. Udland // Business Insider. – Режим доступу: <http://www.businessinsider.com/european-nationalism-risk-2015-9>.

5. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Алієв М.М. «Фабрики думки» у формуванні зовнішньополітичної стратегії держави [Електронний ресурс] / Максим Алієв // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. – Т.1 (№3). – 2011. – Режим доступу: <http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3124>

2. Базові методики прикладного аналізу МВ/ Епістемологія і методи досліджень теорії міжнародних відносин. - <http://www.vesna.org.ua/txt/drgluck/irteo/4T9.html>

3. Гордеева Т.Н. Контент-аналіз публікацій журналу "Соціологіческие исследования" (городские проблемы). - <http://cyberleninka.ru/article/n/kontent-analiz-publikatsiy-zhurnala-sotsiologicheskie-issledovaniya-gorodskie-problemy>

4. Жоль К.К. Контент-аналіз, компонентний аналіз та побудова тезаурусів для соціологів/ Соціологія. - http://pidruchniki.ws/11631018/sotsiologiya/kontent-analiz_komponentniy_analiz_pobudova_tezaurusiv_dlya_sotsiologiv

5. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст. 527) Із змінами, внесеними згідно із Законами № 1170-VII від 27.03.2014, ВВР, 2014, № 22, ст.816 № 35-VIII від 23.12.2014, ВВР, 2015, № 4, ст.13 № 2091-VIII від 08.06.2017 відносно національного інтересу України.

6. Іванов В. Загальні принципи аналізу документів - journalib.univ.kiev.ua

7. Іванов О.В. Комп'ютерний контент-аналіз: проблеми та перспективи вирішення/ Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Вип. 15. - <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2407/1/Ivanov%20komjutern%20analiz.pdf>

8. Конституція України [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

9. Степко О. М. Методи аналізу при проведенні комунікаційних кампаній [Електронний ресурс] // Олександр Степко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. – Т.1 (№1). – 2010. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2957/0>

Офіційні сторінки:

10. США – <http://www.whitehouse.gov>

11. Британія – <http://www.number-10.gov.uk>

12. Франція – <http://www.sv.vtcom.fr/ftv/pres/ely/>

13. Німеччина – <http://www.government.de>

14. Італія – <http://www.italyemb.nw.dc.us/italy/>

15. Країни світу - <http://svit.ukrinform.ua/>